

Bör GVI (Group Violence Intervention) införas i Polisområde Östergötland?

Stefan Holgersson
BF-samordnare
Polisområde Östergötland

Innehåll

Inledning	2
En bakgrund och kort beskrivning av GVI (Group Violence Intervention)	3
Förskjutning av strategins mest centrala element – det repressiva hotet	5
GVI – en resurskrävande metod	8
Utmaningar att tillämpa GVI i den svenska kontexten	10
Ingen utvärdering bekräftar att GVI fungerar i Sverige.....	13
Problemorienterat polisarbete och samverkan	16
Referenser	17
Bilaga 1-tillvägagångssätt vid analysen	19

Inledning

Polismyndigheten och regeringen har slagit fast att polisens arbetsmetoder ska bygga på forskning och evidensbaserad praktik. Mot denna bakgrund är det betydelsefullt att kritiskt granska och analysera rapporter och utvärderingar som kan påverka hur arbetet organiseras och vilka insatser som prioriteras. Om utvärderingar och rapporter som har metodologiska brister visar existensen av en viss problembild eller att en metod är evidensbaserad trots att så inte är fallet kan det leda till att resurser avsätts till insatser som inte ger avsedd effekt.

I min funktion som BF-samordnare i polisområde Östergötland ingår ett ansvar att bidra till att de arbetsmetoder som används inom verksamheten vilar på en stabil kunskapsgrund och att tillämpningen av metoderna sker så att de leder till faktisk effekt.

Denna rapport har tagits fram efter att kommunpoliserna i Polisområde Östergötland uttryckt ett behov av att kritiskt värdera vissa forskningsrapporter och yttrande från experter. De menade att det kunde underlätta deras samverkan gentemot externa aktörer som ställer frågor eller som refererar till sådana rapporter eller yttranden och även motverka att det införs arbetssätt i polisområdet som inte är effektiva. I denna rapport analyseras den kunskap som finns om effekterna av att tillämpa metoden GVI (Group Violence intervention¹) i Sverige och utvärderingarna av denna metod.

Målgruppen för denna rapport är kommunpoliser och polischefer samt de externa aktörer som dessa funktioner kommer i kontakt med. Den analys som presenteras utgår från centrala kriterier inom utvärderingsforskning och evidensbaserad praktik². Ett tack till professor emeritus Johannes Knutsson³ som läst och kommit med synpunkter på texten i rapporten.

En grundläggande slutsats i rapporten är att skillnaderna mellan det amerikanska och svenska rättssystemet är så stora att amerikanska utvärderingar av metoden inte är ändamålsenliga för att kunna dra slutsatsen att metoden bör tillämpas i Sverige. Den programteori⁴ som ligger till grund för metoden har dessutom inte värderats utifrån om den har förutsättningar att fungera i den svenska kontexten och det finns inga utvärderingar som bekräftar att metoden fungerar i Sverige. Metoden har dock av bland annat Brottsförebyggande rådet (Brå) presenterats på ett sätt som gör att det kan uppfattas som om forskning stödjer att den är tillämpbar i den svenska kontexten.

Sammanfattningsvis uppfyller inte de utvärderingar som gjorts av GVI i Sverige rimliga evidenskrav för operativ spridning av metoden.

¹ Även ibland kallat "Sluta skjut" efter det pilotprojekt som genomfördes i Malmö.

² Beskrivs i bilaga 1.

³ Johannes Knutsson har stor erfarenhet av utvärderingsforskning och har dessutom följt utvecklingen av arbetsmetoden fokuserad avskräckning, som GVI utgör ett exempel på, sedan mitten av 1990-talet. Han har skrivit flera texter som varit värdefulla vid framtagandet av denna rapport (t.ex. Knutsson, 2020; Knutsson, 2021).

⁴ De antaganden och mekanismer som förklarar varför en viss aktivitet leder till det önskade resultatet.

En bakgrund och kort beskrivning av GVI (Group Violence Intervention)

Group Violence Intervention (GVI), är en strategi som bygger på principen om **fokuserad avskräckning** och som utvecklades i Boston på 1990-talet. GVI togs fram i enlighet med filosofin om problemorienterat polisarbete⁵ vilket har visat sig vara ett framgångsrikt tillvägagångssätt för att motverka brottsproblem⁶. Skälet till att strategin togs fram var att det fanns ett stort problem med gängskjutningar i Boston (gängmorden per 100 000 invånare var ungefär 5 gånger högre i Boston jämfört med Malmö). Metoden spreds till andra städer i USA och har utvecklats att omfatta även andra typer av problem.

De positiva effekterna av att tillämpa GVI har ett starkt stöd i forskning och bygger på studier gjorda i USA⁷. GVI:s centrala element är att kunna åstadkomma trovärdiga hot om hårda straff om gängmedlemmarna fortsätter med sina våldsbrott. Detta förmedlas under så kallade **call-ins** med redogörelser av vilka hårda straff de som trots varning fortsatt begå våldsbrott drabbats av. Samtidigt erbjuder olika aktörer möjligheter att lämna en asocial livsstil.

Den diskretionära befogenheten som finns i det amerikanska rättsväsendet utgör en viktig förutsättning för den centrala mekanismen i GVI. Åklagare i USA har stora möjligheter att fatta beslut efter eget omdöme. De kan självständigt avgöra om de ska åtala eller inte och vilket straff de ska yrka på. Åklagarnas institutionella anknytning har också betydelse, där de är organiserade på lokal, delstatlig och federal nivå. Särskilt viktiga för strategin är de federala åklagarna med de möjligheter som den federala lagstiftning ger till mycket stränga straff som avtjänas i federala fängelser⁸.

I det svenska rättssystemet är åklagarna bundna av att följa det regelverk som finns, vilket gör att möjligheterna att genom lagföring sätta den press på individer som kan krävas för att de ska lämna sin brottsliga bana är mycket begränsade. Hoten om straff utgör själva grundbulten i GVI, men de hinder av framför allt juridisk natur som finns i den svenska kontexten jämfört med den amerikanska berörs inte i de utvärderingar som gjorts av GVI eller i Brås slutredovisning till regeringen.

Eftersom GVI har utarbetats i en helt annan kontext, blir det dessutom viktigt att analysera dess programteori, det vill säga hur en intervention antas kunna bidra till det tänkta målet, och förstå de komponenter som insatsen bygger på och hur de motiveras⁹. Någon sådan analys har inte gjorts innan införandet av GVI i Sverige. Inte heller i någon av

⁵ Goldstein, 1979, 1990; Scott, 2018.

⁶ Hinkle m.fl., 2020.

⁷ se t.ex. Braga, Weisburd, & Turchan (2018); se även SBU, 2023.

⁸ Se Knutsson, 2020.

⁹ Se t.ex. Frazer & Galinsky 2010.

utvärderingarna av de svenska etableringarna av GVI eller i Brå:s slutredovisning till regeringen.

Införandet av GVI i Sverige kan förklaras med att det uppstått ett spänningsfält mellan två rationaliteter. Den ena är den evidensbaserade – åtgärder bör ha belagt effekt i relevant kontext. Den andra är den handlingsorienterade – när problem uppfattas som akuta ökar trycket att agera, även om evidensen är osäker. Regeringens uppdrag till Brå, Polismyndigheten och Kriminalvården 2021 och 2024 att sprida GVI till fler kommuner i Sverige motiveras bland annat med hänvisning till att internationell forskning pekar på effekter. I och med att nästan all evidens är amerikansk har det setts som angeläget att införa och utvärdera GVI i Sverige för att veta om insatserna kan fungera även här¹⁰.

¹⁰ Regeringen, 2024. Hänvisning skedde till SBU, 2023 där fokuserad avskräckning konstateras vara en framgångsrik metod för att minska skjutvapenvåld, men det framförs i rapporten från SBU att samtliga 14 studier som ingick i analysen är från USA och att GVI behövs införas och utvärderas i Sverige för att veta om den fungerar här. Rapporten från SBU saknar resonemang om programteorin bakom GVI har förutsättningar att fungera i Sverige.

Förskjutning av strategins mest centrala element – det repressiva hotet

I Brås slutredovisning till regeringen¹¹ saknas en konkret beskrivning och analys av vad fokuserad avskräckning i sin ursprungsform faktiskt innebär. Den ursprungliga strategins viktigaste mekanism är att rikta ett så starkt straffhot mot dem som begår brotten att de ska besluta sig för att sluta med sin våldsbrottslighet. I Brås drygt 40-sidor långa rapport förekommer inte orden ”straff”, ”hot” eller ”döma”. Inte heller ordet ”åklagare” eller ”domstol”, vilka utgör två viktiga aktörer i den ursprungliga strategin.

I den svenska tillämpningen av GVI används begreppet ”sanktion” istället för straff, där en stor del av dessa genomförs av polisen såsom trafikkontroller, kontroller av personer, genomsök av trapphus. I exempelvis Örebro beskrevs att sanktionerna bland annat resulterade i ett antal *”misstankar om brott såsom narkotikabrott, rattfylleri, olovlig körning, folkbokföringsbrott och brott mot knivlagen”*¹². Sanktioner innefattar även åtgärder som kan vidtas av kriminalvården och kommunen, till exempel ”kommunal miljötillsyn” och annan kommunal tillsyn. Slutredovisningen förklarar inte hur dessa vardagliga polisåtgärder eller kommunal tillsyn ska kunna utgöra ett så pass kännbart hot att det avskräcker individer i tungt kriminella miljöer att fortsätta begå våldsbrott. Det framgår inte heller i vilken utsträckning dessa sanktioner lever upp till mottot om ”snabba och förutsägbara konsekvenser om våldet fortsätter”.

I Brås slutredovisning beskrivs riktlinjerna för hur sanktioner ska användas:

”Om de våldsdrivande kriminella grupperingarna fortsätter med våldshandlingar efter att ha fått del av GVI-budskapet, antingen vid ett budskapsmöte eller genom ett budskapssamtal, kommer de att utsättas för kännbara sanktioner. Olika typer av sanktioner kan införas mot enskilda individer som är kopplade till våldsdrivande grupperingar om vissa förutsättningar är uppfyllda. Det viktigaste är att de insatser som genomförs utformas på ett sådant sätt att de avskräcker grupper från att använda våld. Kännbarheten av att vara utsatt för sanktioner är viktigare än sanktionernas omfattning.”

Genom att ha fokus på våldsdrivande grupperingar, snarare än individer, hoppas man att social kontroll och lojalitet till grupperingens övriga medlemmar resulterar i att enskilda medlemmar löser konflikter på andra sätt än genom våldshandlingar eftersom det annars innebär negativa konsekvenser för hela grupperingen. Hur det ska genomföras i praktiken förklaras inte.

¹¹ Brå, 2026.

¹² Hellfeldt, 2023, sidan 77.

I processutvärderingarna framgår att förhållandevis få sanktionsåtgärder har genomförts och bilden är delvis otydlig hur mycket sanktionsarbetet inom GVI egentligen har skiljt sig från ordinarie sanktioner inom Polisen och Kriminalvården. I rapporten *Röster inifrån* säger en polis:

”Ibland tror jag att de [mottagarna] kanske inte märker så stor skillnad faktiskt. För de blev ändå stoppade flera gånger i veckan, och de blev ändå pratade med och kontrollerade och sådär. Så för en del har det nog inte gjort jättestor skillnad.” (Polis)¹³

Och några citat ur STAD-rapporten kan också användas för att åskådliggöra de upplevelser som fanns bland aktörerna:

”Det blir någon slags förvirring eller otydlighet kring vad som är sedvanligt polisarbete och vad som är GVI [sanktioner]. ” [UPPSALA]¹⁴

”Så fort sanktionsfrågan har kommit upp, så har man liksom suttit och tittat på varandra och inte riktigt vetat. ”Vad innebär det egentligen? Vad är det för typ av sanktioner vi kan göra?” Det har inte funnits något konkret som vi faktiskt kan göra.” [UPPSALA]¹⁵

”Menar man allvar att ha sanktioner mot individer och vi i Polisen lägger en väldig resurs på detta kan vi inte ha konsekvenser som varningar och ett extra möte.” [JÄRFÄLLA/UPPLANDS-BRO]¹⁶

I kontrast till den återkommande kritiken av möjligheterna att utdela sanktioner som aktörerna i ovanstående processrapport uttryckte förmedlade det nationella stödteamet¹⁷ en positiv bild av hur det har fungerat. De upplevda svårigheterna tolkas stället som ett behov av handledning:

”Hos nationella stödteamet, som bara har en övergripande insyn i arbetet, är upplevelsen att sanktionsarbetet ändå fungerat förhållandevis bra i Stockholmsimplementeringarna. Samtidigt erkänner man att det krävs en individuell handledning kring sanktionsarbete, vilken vissa gånger kommit för sent, för att implementeringarna skall kunna arbeta självständigt med detta.”¹⁸

¹³ Olsson m.fl., 2025, sidan 85.

¹⁴ Gustafsson, m.fl. 2024, sidan 122.

¹⁵ Gustafsson, m.fl. 2024, sidan 122.

¹⁶ Gustafsson, m.fl. 2024, sidan 124.

¹⁷ Det uppstår ett problem om centrala aktörer har ett starkt tryck att leverera positiva resultat och då tenderar till att bagatellisera eller omtolka faktiska problem som frontpersonalen lämnas ensamma att hantera.

¹⁸ Gustafsson, m.fl. 2024, sidan 129.

Det nationella stödteamet uppmanar dessutom till att tänka innovativt kring vilka sanktioner som kan användas. En företrädare lanserar i en intervju en idé att använda en skyddslagstiftning som sanktion:

”Jag tänker att man måste tänka mer strategiskt för sina sanktioner. /.../ En sanktion som jag tycker är bra när... det är både en sanktion men det är också stöd och hjälp, det är att när det är barn i miljön, att man faktiskt gör SoL 14 på barnen. För det hjälper barnen.” [NATIONELLA STÖDTEAMET]¹⁹

Problemet med ett sådant förslag är att det frångår lagens syfte (att skydda barnen). En orosanmälan av ett barn ska *enbart* syfta till att skydda barnen – inte att straffa barnets förälder, ens med rationaliseringen att sanktionen även hjälper barnen. Det är dessutom en sanktion som inte kan riktas mot hela gruppen utan enbart mot de individer som också är föräldrar.

I Brås slutredovisning förekommer termen ”samverkan” 75 gånger. Genom att rensa texten från ord som straff, hot, åklagare och döma, har författarna till slutredovisningen skapat en bild av GVI som en harmonisk samverkansmodell snarare än den hårda brottsbekämpningsstrategi den är. Om den centrala sanktionsmekanismen inte kan realiseras i svensk rättsordning, kan GVI inte förväntas fungera som i USA – och då är det forskningsetiskt och policyetiskt tveksamt att sälja in den som en evidensbaserad lösning i Sverige.

Implementeringen av GVI skulle kunna definieras som en samverkansmodell och i processutvärderingarna handlar positiva omdömen från de inblandade aktörerna ofta om kontakten över organisatoriska gränser. Däremot saknas i stort sett beskrivningar av ännu en av GVI:ss kritiska byggstenar, nämligen samverkan med civilsamhället. I den amerikanska modellen är civilsamhället och den så kallade *community moral voice* en bärande komponent och i det amerikanska metodstödet framgår att representanter från civilsamhället ska vara involverade och ingå i arbetsgrupper.

Redan i det svenska metodstödet tonas civilsamhällets roll ner jämför med det amerikanska och den stora betydelse som tillmäts civilsamhället i det amerikanska arbetssättet ersätts med en mer marginaliserad roll. Visserligen betonas att civilsamhället ska ha en viktig roll i arbetet men framför allt beskrivs detta i samband med ett call-in där representanter från civilsamhället medverkat i form av talare eller publik. Vidare nämns det i det svenska metodstödet att civilsamhället inte nödvändigtvis ska ingå i arbetsgrupper eftersom arbetet då kan hindras på grund av den gällande sekretesslagstiftningen

¹⁹ Gustafsson, m.fl. 2024, sidan 123.

GVI – en resurskrävande metod

Trots att GVI:s avskräckningsbaserade kärna inte har kunnat visas ha förutsättningar att fungera i den svenska kontexten så fick Brå i uppdrag att sprida GVI och säkerställa att kommuner, polis och kriminalvård utsåg personer för att arbeta med GVI i styrgrupper, arbetsgrupper eller i olika specialfunktioner. I den processutvärdering som gjordes av STAD anges exempelvis gällande två kommuner att:

”Storleken på GVI-styrgruppen har varierat över tid och bestått av mellan 7–14 personer, med företrädare från samtliga myndigheter i chefsposition. Myndigheterna har också interna styrgrupper kopplade till GVI”²⁰

”Vid arbetsgruppsmöten, gemensamma för de två kommunerna inom implementeringen, deltar projektledare och koordinators inkluderat koordinator för lokalsamhället samt UND, totalt 14 personer.”²¹

Och gällande en annan kommun:

”Projektledning, samordnare, koordinators och två enhetschefer från kommunen (avhopp och ungdomsjouren) har möten med arbetsgruppen varje vecka. Däremellan pågår dock mer frekventa möten, flera gånger per vecka, mellan projektledare och samordnare”²²

Personaluppställningen har både handlat om att särskilda funktioner skapats, till exempel GVI-koordinator, lokalsamhälleskoordinator, kommunala samordnare och projektledare och att ett stort antal yrkesgrupper tillförts nya arbetsuppgifter. Det innebär att GVI inte bara läggs ovanpå ordinarie verksamhet utan ofta kräver särskilda tjänster eller betydande omprioriteringar.

Dessutom har call-ins (alltså det regisserade informationsmöten som utgör kärnan i GVI dit individer i kriminella grupperingar kallas) involverat många aktörer samtidigt, till exempel lokalpolischef, kommunpolis, åklagare, kriminalvård, socialtjänst, sjukvård, kommundirektörer, lokalsamhällesrepresentanter. Det innebär att även ett enskilt call-in kräver betydande samordning av personer som normalt sitter på relativt höga positioner i sina organisationer.

Förutom ovanstående mobilisering av nyckelpersoner krävs även noggrant utvalda lokaler och att anlita personer som har en förmåga att förmedla ”sorgens” och ”ångerns” röster som utgör en viktig komponent i ett call-in, (dvs någon som drabbats av våldet samt någon som tidigare varit involverad i kriminalitet men valt att lämna) kan anlitas. Samverkan med civilsamhället har tagit resurser i anspråk. I STAD:s processutvärdering framgår att det i

²⁰ Gustafsson m.fl., 2024, sidan 36.

²¹ Gustafsson m.fl., 2024, sidan 36.

²² Gustafsson m.fl., 2022, sidan 21.

omgångar har diskuterats att en separat koordinator med fokus på civilsamhället borde anställas, alltså att ytterligare en funktion skulle behöva skapas för att genomföra GVI.

Utmaningar att tillämpa GVI i den svenska kontexten

I processutvärderingarna framkommer olika beskrivningar av de utmaningar som varit förknippade med genomförandet av GVI i den svenska kontexten, till exempel:

”Man kallar ungefär tio personer. Vilka som dyker upp och inte dyker upp, vi kan liksom inte styra det. Kommer de inte en gång och de säger att de är sjuka eller hade ont i magen, eller missade tåget, vad det än kan vara, det är liksom... ja, finns inget man kan göra åt saken.”[HUDDINGE]²³

I Brå:s återrapportering anges att kartläggning och analysarbete är ”navet i GVI-strategin”. I STAD-rapporten framgår att kartläggningarna varit en arbetskrävande och komplicerad process som varit kantad av svårigheter. Dessutom var resultatet av kartläggningarna inte alltid så enkla och entydiga som man kan få intryck i Brå:s slutredovisning till regeringen eller i det nationella stödteamets intervjuvar. Antalet kartlagda individer och deras inbördes kopplingar kunde ändras snabbt:

”Uppsalas kriminella värld målades om extremt snabbt. När man gick in i GVI så förstår jag att man såg att det var väldigt uppdelat, att vi hade några [individer] som styrde ganska tydligt. Men det här slogs totalt sönder, i och med att vi frihetsberövade ganska många människor. /.../ Det gjorde att hela kartan målades om, så att det var svårt med CN, /.../ för man visste inte var personerna fanns, från en dag till en annan. Att det inte var x mot y, utan det blev hela alfabetet i stället.”[UPPSALA]²⁴

Eftersom GVI bygger på att polisen kan identifiera våldsdrivande grupper och att grupperna faktiskt fungerar som grupper är det problematiskt att denna del är så mångskiftande, till exempel att många av de kontakter som traditionellt skedde i lokalsamhället idag har flyttat ut på nätet och att personer från andra kommuner kan involveras i konflikter som från början varit begränsade till ett geografiskt område. Ett exempel på hur rekryteringen har ändrats är att mycket unga gärningspersoner som värvas för att begå våldsdåd kan finnas på ett hvb-hem utan andra kommunikationskanaler än digitala.

För att kunna identifiera de individer och grupper som driver det dödliga våldet och nå dem med ett tydligt budskap krävs en träffsäker bild. Arbetet med kartläggningen är tidskrävande eftersom det bygger på många olika källor. Ett möjligt problem med detta är att uppgiftslämnarna inte alltid har en solid grund för sitt intryck om en viss individ. Flera av de intervjuade personerna ur målgruppen upplever sig orättvist utpekade i kartläggningen. I rapporten *Röster inifrån* sammanfattar rapportförfattarna en besvikelse över att ha blivit felaktigt utpekade:

²³ Gustafsson m.fl., 2024, sidan 112.

²⁴ Gustafsson m.fl., 2024, sidan 83.

”Avseende kartläggningen framträder en övergripande bild av att mottagarna inte känner igen sig i myndigheternas bedömning av dem som drivande i det grova våldet eller som del av våldsdrivande grupperingar. Mottagarnas berättelser präglas av en upplevelse av att kartläggningen är för bred och ibland godtycklig, vilket bidrar till misstro och ifrågasättande. De flesta har svårt att förstå varför just de har kartlagts eller fått en ”nätverksstämpel”. Flera framhåller att de aldrig varit en del av någon gruppering som driver våldet, eller att de tagit avstånd från sådana umgängen.”²⁵

Ett annat problem som vissa upplevde var att möta individer ur rivaliserande grupper och förväntas vara mottaglig för ett budskap från podiet samtidigt det fanns starka spänningar mellan personerna i rummet:

”[Call-in var] inte bra alls, ökade bara den dåliga stämningen mellan olika grupperingar och individer. /.../ Man träffade folk man inte bör träffa. Bara för att det inte finns en öppen konflikt, så är det här ju personer som har gjort hans kompisar illa. Upplever att det blev en jättekrock och obehaglig, dålig stämning vid och under call-in. (Mottagare)”²⁶

Den del av GVI som upplevts mest positiv var den möjlighet till stöd som erbjöds. För vissa individer var stödet välkommet medan andra var mycket svåra att nå med sådana erbjudanden. Mottagligheten varierade inte bara mellan olika individer utan också mellan olika faser i den kriminella karriären. En mottagare beskriver hur erbjudandet om stöd behöver komma i rätt ögonblick för att vara framgångsrikt. För den som befinner sig i en period av aktiv kriminalitet kan det kännas omöjligt:

”Man kan inte lämna för att då blir det farligt för en själv. Grupperingen är mer intresserad av att man ska delta och vara med och leta mer aktivt och sådär. Medan när en konflikt börjar lägga sig lite, polisen kanske har gripit ett antal personer, det börjar lugna ner sig. Då kan man välja att smita ut lite bakvägen, så att säga, och inte synas så mycket.”²⁷

Den observationen verkar gå stick i stäv med GVI-metoden, som handlar om att nå de mest aktivt våldsdrivande, ofta i den mest aktiva fasen.

När de repressiva inslagen tonas ned kan möjligheten att få stöd från GVI på många sätt liknas vid mycket av det brottsförebyggande arbete som bedrivs både inom kriminalvård, polis, socialtjänst och delar av civilsamhället i många andra sammanhang. En erfarenhet från GVI är att det finns en vinst att arbeta gränsöverskridande och gemensamt. I dessa erfarenheter finns det sannolikt flera lärdomar, med för att komma åt dem skulle en

²⁵ Olsson m.fl., 2025, sidan 43.

²⁶ Olsson m.fl., 2025, sidan 46.

²⁷ Olsson m.fl., 2025, sidan 77.

utvärdering behöva inriktas mer på att beskriva framgångsfaktorer, utmaningar och fallgropar med utgångspunkt i hur målgruppen påverkats.

Av de intervjuer som återges i processkartläggningen framgår att Brå har haft svårigheter att ge tillräckligt konkreta råd hur GVI skulle tillämpas i den svenska kontexten och att metodstödet var för övergripande och inte gick in på detaljer: *”Det går egentligen inte att implementera GVI och vara metodtrogen om man inte läser andra texter utöver det svenska metodstödet.”*²⁸. Det framkommer också av utvärderingar att de experter från USA som hade anlitats för att bistå med implementeringen hade utmaningar vad gällde att ge råd eftersom det var skillnader mellan den svenska och amerikanska kontexten.

²⁸ Gustafsson m.fl., 2024, sidan 32.

Ingen utvärdering bekräftar att GVI fungerar i Sverige

Brå framhåller GVI som ett kraftfullt verktyg mot grovt våld och hänvisar till internationella effekter samt till svenska process- och uppföljningsrapporter. Men den centrala operativa frågan är inte om GVI "fungerat i USA", utan om det finns tillräckligt robust evidens i svensk kontext för att tillämpa GVI i Sverige. Malmös pilotprojekt "Sluta skjut" har gång på gång framhållits som en lyckad satsning med en tydlig nedgång i antalet skjutningar, men i effektutvärderingarna²⁹ av "Sluta-skjutprojektet" framgår att en jämförelse av antal skjutningar över tid i Malmö inte kunde påvisa att en minskning var statistiskt signifikant. Det vill säga det gick inte utifrån skjutstatistik i Malmö att fastställa att GVI fungerar i den svenska kontexten. En jämförelse med skjutstatistik i tre andra orter där sluta skjutprojektet inte genomfördes visade ett liknande resultat. Antal skjutningar minskade under samma period relativt mer i Göteborg jämfört med Malmö, medan de ökade i Stockholm och Uppsala. Ingen av förändringarna var dock statistiskt signifikant.

Minskning av trenden vad gäller antal skjutningar i Malmö hade dessutom startat redan innan den första interventionen genomfördes i sluta-skjutprojektet i oktober 2018. Med tanke på designen av utvärderingarna som Malmö universitet gjorde borde regressionsartefakten nämnts som en möjlig förklaring till utvecklingen av skjutvapenvåldet. Det vill säga den naturliga tendensen att ett urval som initialt valts ut för att det är mest avvikande vid en andra mätning närmar sig medelvärde³⁰. Vidare fanns det med tanke på de förhållandevis få skjutningar i Malmö skäl att beröra att gripanden av enstaka personer eller att dessa flyttar från Malmö kan ha påverkat antal skjutningar. Dessutom nämns inte i Brå:s slutrapportering att skjutvapenvåldet minskat de senaste åren i hela Sverige trots att GVI inte tillämpats i huvuddelen av de orter där skjutvapenvåldet minskat.

Sammantaget saknas i den slutredovisning till regeringen som förväntas att ligga till grund för ett politiskt beslut både statistisk signifikans för att GVI fungerar i Sverige och resonemang om GVI:s grundläggande mekanismer har förutsättningar att kunna fungera i Sverige. Dessutom saknas en analys av effekter på målgruppen och beskrivningar av hur individer genom insatser inom ramen för GVI har lyckats sluta med kriminella aktiviteter.

Vidare har Brå valt att utelämna de mest problematiska observationerna från processutvärderingarna som pekar på att GVI kan vara svår att implementera i den svenska kontexten.

²⁹ Ivert & Mellgren, 2021; 2023.

³⁰ se t.ex. Cocoran & Hellner 1974.

Det finns heller inte någon hänvisning till svensk forskning³¹ som pekar på problematiken med att tillämpa GVI i den svenska kontexten i Brå:s slutredovisning eller i de forskningsrapporter³² som Brå har finansierat.

Att forskningsrapporter utelämnar eller tonar ned diskussioner om kontextuella begränsningar och implementeringssvårigheter riskerar att ge en ofullständig bild av kunskapsläget. Det innebär att de krav på transparens, kritisk reflektion och redovisning av osäkerheter som normalt är en grundbult i forskning saknas. De metodologiska svagheter som finns i sammanställningen av forskningsläget kan förstås utifrån det uppdrag som Brå har fått från regeringen. Detta handlar inte om att opartiskt granska förutsättningar och resultat, utan har formulerats som *”fortsatt stöd till befintliga etableringar av gruppvåldsintervention”*³³, vilket gör det naturligt att trots bristande evidens föreslå att GVI bör användas och spridas.

På flera ställen i Brå:s redovisning till regeringen går det att konstatera att slutsatser och påståenden är missvisande eller saknar grund. Ett exempel på detta påstående är att:

*”GVI är en av få brottsförebyggande insatser som har utvärderats på ett grundligt sätt. Pilotprojektet Sluta skjut i Malmö visade tydliga effekter på minskat skjutvapenvåld”*³⁴

Brå uttrycker alltså att pilotprojektet visade *”tydliga effekter” på minskat skjutvapenvåld* trots att de utvärderingar som gjorts visade att minskningen av skjutvapenvåldet inte var statistiskt signifikant. Dessutom används i den offentliga debatten mycket av det som beskrivs positivt om samverkansstruktur, möten, rutiner och implementeringstrohet som indirekta argument för att modellen fungerar. Detta trots att redogörelsen för sådant som hur individerna ur målgruppen påverkats, om minskad rekrytering och minskad kriminalitet, är påtagligt frånvarande i rapporterna trots att målgruppen består av kända personer som skulle kunna följas upp på individnivå.

I regeringens direktiv betonas att uppdraget att ge fortsatt stöd till de befintliga etableringarna av GVI handlar om att metoden ska prövas och utvärderas eftersom *”/.../ det enda säkra sättet att avgöra om insatserna fungerar även i Sverige är att införa och utvärdera dem här”*³⁵. Regeringen verkar förvänta sig att resultatet av GVI ska utvärderas, men i Brå:s återrapportering till regeringen redovisas i huvudsak processen. Det är som om redovisningen av ett försök att testa en ny cancerbehandling inte innehöll

³¹ Knutsson, 2020.

³² Se Ivert & Mellgren, 2021; 2023; Hellfeldt m.fl. 2023; Starke & Larsson, 2024. I den första rapporten som gjordes om implementeringen av GVI (Ivert, Mellgren & Nilsson, 2020, sidan 20) nämns kort att: *”Förutsättningarna att kunna implementera GVI i Sverige har ifrågasatts med hänvisning till att skillnaderna mellan USA och Sverige är för stora (Knutsson, 2020)”*, men argumenten redovisas inte och följaktligen bemöts heller inte kritiken.

³³ Regeringen, 2024.

³⁴ Brå, 2026, sidan 5.

³⁵ Regeringen, 2024, sidan 3.

några mätningar av hur patienternas fysiska status förändrades utan intervjuer om hur olika yrkesgrupper samarbetat och vårdaarbetarnas upplevelser av patienternas mående. Inom sjukvården skulle en sådan redovisning inte ligga till grund för spridningen av en ny cancerbehandling.

Samtidigt som det i slutredovisningen saknas en redovisning av konkreta effekter avseende målgruppen och en diskussion om de svårigheter som har funnits att implementera metoden, så har små detaljer lyfts fram som framgångsrika trots att de verkar ha ett osäkert underlag. Ett sådant exempel är följande påstående:

”Inom ramen för GVI-etableringar har säkerhetszoner dock kunnat användas på ett strategiskt sätt som är förenligt med GVI:s metodik, vilket har möjliggjort ett ökat fokus på våldsdrivande grupper.”³⁶

För det första skriver Brå i plural ”GVI-etableringar”, trots att det enligt dokumentationen bara finns en kommun (Örebro) där det både funnits en GVI-etablering och en säkerhetszon. För det andra har Brå inte specificerat på vilket sätt säkerhetszonen har använts på ”ett strategiskt sätt” med tanke på att GVI inriktas på välkända kriminellt aktiva individer som redan är föremål för utökad kontroll och säkerhetszoner är avgränsade i tid och plats.

Brå har i införandet av GVI i praktiken haft en dubbel roll genom att både medverka i framtagande och spridningen av modellen och vara involverad i utvärderingsstrukturen. Med ett sådant institutionellt tryck ligger det en utmaning förmedla kritiska fynd, där det kan vara mer tilltalande lyfta fram de aspekter som kan tolkas som ett stöd för att GVI har varit framgångsrik.

³⁶ Brå, 2026, sidan 40.

Problemorienterat polisarbete och samverkan

Problemorienterat polisarbete har visat sig vara ett framgångsrikt tillvägagångssätt för att motverka brottsproblem³⁷. Det är också ett arbetssätt som enligt Polismyndighetens riktlinjer ska styra allt brottsförebyggande arbete. Brå har i en tidigare rapport³⁸ hävdad att den modell³⁹ som GVI bygger på är en variant av problemorienterat arbete. Det är inte korrekt. GVI har utarbetats genom att tillämpa en problemorienterad filosofi⁴⁰ och är således inte en variant av, utan ett resultat av problemorienterat polisarbete.

Det framgår varken av Brås rapport eller av studierna av de olika befintliga etableringarna att det skulle ha gjorts någon initial kartläggning och analys av de lokala förutsättningarna innan GVI valdes som metod för att hantera akuta problem med våldsamma grupperingar.

Att det sätt som GVI kommunicerats ut på ger en missvisande bild att det är en evidensbaserad metod giltig även för Sverige riskerar att skapa ogrundade förhoppningar hos de aktörer som förväntas investera tid och resurser att genomföra GVI. Centrala direktiv om att välja att tillämpa GVI i den svenska kontexten riskerar dessutom att motverka att polisen tillämpar ett problemorienterat arbetssätt. Det är angeläget att Polisområde Östergötland tillämpar ett problemorienterat arbetssätt vad gäller arbetet mot den organiserade brottsligheten och att alla åtgärder vilar på en grundlig kartläggning och analys av lokala problem och förutsättningar.

Det förekommer redan en omfattande samverkan mellan polisen och olika aktörer och utvecklingsaktiviteter som tar sikte på den målgrupp som GVI riktar in sig på i polisområde Östergötland (liksom många andra polisområden). Goda erfarenheter från GVI-etableringar kan inom ramen för detta användas för att utveckla arbetet.

Rekommendationen är att inte införa GVI i Polisområde Östergötland eftersom de grundläggande förutsättningar som GVI bygger på inte är uppfyllda. Istället bör polisområdet tillämpa ett problemorienterat arbetssätt för att angripa olika former av brottsproblem och fortsätta sitt utvecklingsarbete vad gäller samverkan med olika aktörer.

³⁷ Hinkle m.fl., 2020.

³⁸ Brå, 2014.

³⁹ Modellen "Pulling levers" som tillämpas i GVI (se Braga & Weisburd 2012)

⁴⁰ Braga & Weisburd 2012; Knutsson, 2020.

Referenser

- Braga, A. A. & Weisburd, D. L. (2012). The Effects of "Pulling Levers". Focused Deterrence Strategies on Crime. *Campbell Systematic Reviews* 2012:6.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.4073/csr.2012.6>
- Braga, A.A., Weisburd, D. och Turchan, B. (2018) Focused Deterrence Strategies and Crime Control. An Updated Systematic Review and Meta-Analysis of the Empirical Evidence, American Society of Criminology, *Criminology & Public Policy*, Volume 17, Issue 1. <https://doi.org/10.1111/1745-9133.12353>
- Brå (2014). *Brotsförebyggande polisarbete i "hot spots". Resultat och erfarenheter från två projekt mot personrån och misshandel*. Brå-rapport 2014:5. Stockholm: Brotsförebyggande rådet
- Brå (2026). *Uppdrag om fortsatt stöd till befintliga etableringar av gruppvåldsintervention (GVI)*. Slutredovisning av regeringsuppdrag Ju2024/00221. Stockholm: Brotsförebyggande rådet.
[https://bra.se/download/18.73144d3c19c47a8e527360c5/1771936164993/Slutredovisning_Ju2024_00221_Uppdrag_om_fortsatt_st%C3%B6d_till_befintliga_etableringar_av_gruppv%C3%A5ldsintervention_\(GVI\).pdf](https://bra.se/download/18.73144d3c19c47a8e527360c5/1771936164993/Slutredovisning_Ju2024_00221_Uppdrag_om_fortsatt_st%C3%B6d_till_befintliga_etableringar_av_gruppv%C3%A5ldsintervention_(GVI).pdf)
- Cocoran, Denise & Hellner, Nelson (1974). *Control of regression artefact error in evaluating the effectiveness of crime reduction program*. Washington: NSJRS.
- Goldstein, H. (1979) Improving Policing: A Problem-Oriented Approach, *Crime and Delinquency*, 25 (2): 234–58.
- Gustafsson, N.K., Feltmann, K., Kvillemo, P., Elgán, T. Strandberg, A., Wall, H. & Gripenberg, J. *En processutvärdering av gruppvåldsintervention (GVI) i Järfälla/Upplands-Bro, Huddinge och Uppsala. Delrapport*. Rapport 80. Stockholm: STAD.
- Gustafsson, N.K., Feltmann, K., Muhaba Jemal, M, Elgán, T. och Gripenberg, J. (2024). *En processutvärdering av gruppvåldsintervention (GVI) i Järfälla/Upplands-Bro, Huddinge och Uppsala. Slutrapport*. Rapport 83. Stockholm: STAD.
- Hellfeldt, K., Olsson, K., Frogner, L. & Strand, S. (2023). Processutvärdering av GVI Örebro. En strategi för att minska och förebygga utvecklingen av grovt och dödligt våld kopplat till kriminella grupper. Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap vid Örebro universitet. Örebro: Örebro universitet.
- Hinkle, J.C., Weisburd, D., Cody, W.T. och Petersen, K. (2020) Problem-oriented policing for reducing crime and disorder: An updated systematic review and meta-analysis, *Campbell Systematic Reviews*. 2020;16.
<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/cl2.1089>

Ivert, A.-K. & Mellgren, C. (2021). *Effektutvärdering av Sluta skjut: En strategi för att minska det grova våldet*. Institutionen för kriminologi & Enheten för polisiärt arbete. Malmö: Malmö universitet.

Ivert, A.-K. & Mellgren, C. (2023) *Uppföljning av sluta skjut. En strategi för att minska det grova våldet i Malmö*. Institutionen för kriminologi & Enheten för polisiärt arbete. Malmö: Malmö universitet.

Ivert, A. K., Mellgren, C. & Nilsson, J. (2020). *Processutvärdering Sluta skjut*. FOU 2020:3. Malmö: Malmö universitet.

Knutsson, J. (2020). Kan strategin med fokuserad avskräckning mot gängskjutningar överföras till Sverige? I Holgersson, S (red.) *Hur kan polisen tackla gängskjutningarna?* Linköping: Linköping University Electronic Press.

Knutsson, J. (2021). "Sluta skjut" utan effekt. Kvartal 26 maj 2021.
<https://kvartal.se/kvartal/artiklar/sluta-skjut-utan-effekt/cG9zdDo1NzYw>

Olsson, K., Frogner, L., Gustafsson, N.-K., Hedlund, A., Ivert, A.-K., Mellgren, C. Starke, M. & Hellfeldt, K. (2025). *Röster inifrån. Hur upplever GVI-kartlagda individer strategin och dess budskap?* Institutionen för beteende-, social- och rättsvetenskap. Örebro: Örebro universitet.

Regeringen (2024). Uppdrag om fortsatt stöd till befintliga etableringar av GVI. Ju2024/00221.
<https://www.regeringen.se/contentassets/746043dadcc447c8a4714b738df4bf6d/uppdrag-om-fortsatt-stod-till-befintliga-etableringar-av-gvi/>

SBU (2023). *Psykosociala insatser för att förebygga och minska gängkriminalitet bland barn och unga vuxna*. SBU Utvärderar Rapport 369. Stockholm: Statens beredning för medicinsk och social utvärdering.

Scott, M.S. (2017) *Focused Deterrence of High-Risk Individuals*, Problem-Oriented Guides for Police Response, Guide Series No. 13.
https://popcenter.asu.edu/sites/default/files/spi_focused_deterrence_pop_guide_final.pdf

Starke, M. & Larsson, A. (2024). *SLUTRAPPORT Processutvärdering av implementeringen av Group Violence Intervention (GVI) i Göteborg*. Institutionen för socialt arbete. Göteborg: Göteborgs universitet.

Bilaga 1-tillvägagångssätt vid analysen

I den initiala analysen ingick följande områden:

- 1. Problemformulering och syftesprecision**
- 2. Metodval och forskningsdesign**
- 3. Datakvalitet och operationalisering**
- 4. Analys och tolkning**
- 5. Slutsatser och evidensanspråk**

1. Problemformulering och syftesprecision

Här analyserades i vilken utsträckning utvärderingen har ett tydligt och avgränsat syfte samt om det framgår vilka effekter som faktiskt avses att studeras. Centralt är om det är möjligt att utifrån rapporten förstå vad som utgör en framgångsrik respektive misslyckad implementering av GVI.

2. Metodval och forskningsdesign

Denna dimension avser hur studien är uppbyggd för att kunna besvara sina forskningsfrågor. Särskild vikt lades vid:

- Förekomst och val av jämförelseområden
- Tidsserier och mätpunkter före och efter insats
- Hantering av alternativa förklaringar

En central fråga är i vilken grad designen möjliggör slutsatser om kausalitet, det vill säga, om eventuella förändringar faktiskt kan kopplas till GVI.

3. Datakvalitet och operationalisering

Här granskades vilka data som används, hur centrala begrepp definieras samt hur utfallet mäts. Av särskild betydelse var:

- Validitet (mäter man det man avser att mäta?)
- Reliabilitet (är mätningarna tillförlitliga över tid?)
- Eventuella förändringar i registreringspraxis eller andra omständigheter som kan påverka resultaten

4. Analys och tolkning

Denna del fokuserade på hur resultaten analyseras och presenteras. Bedömningen avser i vilken utsträckning:

- Data analyseras på ett systematiskt och transparent sätt
- Osäkerheter och begränsningar redovisas
- Alternativa tolkningar diskuteras

Särskild uppmärksamhet riktas mot om slutsatserna går längre än vad data faktiskt stödjer.

5. Slutsatser och evidensanspråk

Slutligen analyserades hur rapportens resultat används för att dra slutsatser om metodens effektivitet. Här problematiseras särskilt:

- I vilken utsträckning GVI framställs som evidensbaserad
- Om det finns en överensstämmelse mellan resultatens styrka och de slutsatser som dras

De fem områdena som analyserades låg till grund för en fortsatt analys som syftade till att skapa ett tydligt underlag för att bedöma hur väl de utvärderingar som gjorts av GVI i Sverige kan ligga till grund för beslut om implementering av GVI i den svenska kontexten.

Presentationen av analysen och granskningen anpassades för rapportens målgrupp. Inriktningen var att den skulle vara lättillgänglig för icke-akademier. Vetenskapliga referenser och resonemang har därför begränsats i texten. Ett utökat underlag, resonemang och vetenskapliga referenser kan förmedlas vid exempelvis en workshop eller ledningsmöte om intresse finns.

Från början var tanken att textmassan skulle hamna på 8-10 sidor. På grund av att Brå i sin slutredovisning till regeringen i så hög utsträckning har valt att bortse från kritiska slutsatser som dragits i processutvärderingar utvidgades rapporten med citat från processutvärderingarna.